

Raha- asiat

yksityistalouden opas

suuruus
muistutuskirje + muistutusmaksu
muistutuskirje + muistutusmaksu
kirjetta perintätoimistolta
perintäkuluja
perintätoimiston asiakaskustannuksia
perintätoimisto vie käräjäoikeuteen,
jossa riidaton summaarinen käsittely
käräjäoikeuden kulut
perintätoimiston työn korvaus
ulosottomaksu
ensa

euroa

35,82

5,05

5,05

36,83

5,05

%

58,87

109,32

11,77

267,76

Salaiset rahat?

Riidelläänkö teillä rahasta?

Perheenjäsenten tavat käyttää rahaa voivat olla erilaisia ja ristiriitaisia. Yksi voi olla pihtaa, toinen antelias, kolmas törsääjä. Jostain syystä raha-asioista ei useissa perheissä puhuta avoimesti. Siitä syntyy yleensä ongelmia. Jos vanhemmat eivät pysty sopimaan yhteisten menojen hoitamisesta tai siitä, mihin rahaa ensisijaisesti käytetään, raha-asioiden hoitaminen voi olla tuskallista ja työlästä. Raha voi tulla jatkuvaksi riitojen aiheeksi ja vaikeuttaa elämää muutenkin koko ajan. Rahojen käytön suunnittelulla on mahdollista vähentää toistuvia ja turhia riitoja.

Suunnittelu ei tarkoita sitä, että kummankin puolison olisi pakko tehdä tiliä toiselle joka ainoasta menoerästä. Suunnittelun avulla on mahdollista varata riittävästi rahaa pakollisiin menoihin ja hankintoihin, minkä jälkeen molemmat tietävät, paljonko rahaa on huolletta käytettävissä johonkin muuhun. Kummallakin voi olla esimerkiksi käytössä oma rahasumma, jota voi käyttää omalla tyylillään ilman, että perheen yhteinen talous vaarantuu.

Vaativat lapset

Jos lapset eivät tiedä, mistä perheen rahat tulevat, paljonko tuloja on ja mitä niillä täytyy ainakin maksaa, lasten kulutustarpeet ja vaatimukset voivat olla kohtuuttomia. Vanhemmat tekevät lapsilleen karhunpalveluksen, jos vaikenemisella kuvittelevat "säästävänsä" lapsia elämän tosiasioilta. Lapsi, joka luulee, että rahaa voi aina hakea pankkiautomaatista, ymmärrettävästi vaatii hankittavaksi kaikkea sitä, mitä "muillakin on".

Lapsi, joka ei tiedä, mitä verot tarkoittavat ja että niillä (meidänkin rahoillamme) maksetaan kouluruokailu, nuorisotalon rakentaminen, tiet, lapsilisät, asumistuet ja työttömyyskorvaukset, pitää yhteiskuntaa todennäköisesti jonakin kaukaisena ja ulkopuolisena asiana, joka "kyllä tarvittaessa maksaa yhtä ja toista".

Vanhempien rahahuolien ja epävarmuuden sivusta seuraaminen on lapsille ahdistavampaa kuin tosiasioiden tietäminen. Lasten ottaminen mukaan raha-asioiden suunnitteluun on tehokasta talouskasvatusta. Vastuu perheen ja lasten rahankäytöstä on kuitenkin vanhemmilla.

Hyvä elämä on mahdollista pienemmilläkin tuloilla

Jos talous on tiukalla, ei välttämättä tarvitse tinkiä elämän laadusta. Menojen karsimispakko ei automaattisesti merkitse esimerkiksi siirtymistä huonompaan tai yksipuolisempaan ruokaan. Raha-asioiden suunnittelu voi itse asiassa auttaa asettamaan asioita tärkeysjärjestykseen. Kulutuksen vähentäminen on monelle myös eettinen valinta, joka ottaa huomioon myös ympäristön ja kestävän kehityksen tarpeet.

Sisältö

Salaiset rahat

- Riidelläänkö teillä rahasta? 2
- Vaativat lapset 2
- Hyvä elämä on mahdollista pienemmilläkin tuloilla 2

1. Tulot asettavat rajat 5

2. Menojen selvittäminen

- Kiinteät menot 5
- Muuttuvat menot 6
- Budjetointi 6

3. Menojen suunnittelu

- Laskujen maksaminen 7
- Rahoitus 7
- Lainan hinta 7
- Pystyykö varmasti maksamaan lainan takaisin? 8
- Lainan maksaminen 9
- Vakuutukset 9

4. Menojen pienentäminen 10

- Ruokamenojen säästämiskeinoja 11
- Vaatemenojen säästämiskeinoja 12
- Liikennemenojen säästämiskeinoja 12
- Puhelinkulujen säästämiskeinoja 12
- Asumiskulujen säästämiskeinoja 13
- Säästämiskeinoja tehtäessä isompia hankintoja 13
- Säästämiskeinoja suunniteltaessa isompien hankintojen rahoitusta 14
- Kallis korttiluotto 14

5. Jos jättää laskun tai velan maksamatta 15

- Maksujärjestelyt 16
- Perintä 16
- Viivästyskorko 16
- Tuomioistuin 16
- Ulosotto 16
- Sakot, verot, vakuutusmaksut 17
- Luottotiedot 17

6. Jos tarvitset apua taloudellisissa ongelmissa

- Toimeentulotuki 18
- Sosiaalinen luototus 18
- Talous- ja velkaneuvonta 18
- Sopimus velkojien kanssa 18
- Velkojen yhdistäminen järjestelyluotolla 19
- Velkajärjestelyn hakeminen käräjäoikeudesta 19
- Takaus 19

7. Lisätietoja 20

8. Liitteet

- Vuosilaskelma-lomake 21
- Yhden viikon menojen seurantalomake 22
- Pidemmän ajan menojen seurantalomake 23
- Vuosibudjetti-lomake 24
- Hankebudjetti-lomake 25
- Pankkien palvelumaksujen vertailulomake 26

Vain harvalla on rahaa niin paljon, että saa kaiken mitä haluaa. Silti ei ole pakko elää jatkuvasti rahahuolien keskellä.

Ratkaisu voi olla suunnitelmallisuus.

Kyse ei ole sen vaikeammasta kuin tulojen tiedostamisesta, menojen selvittämisestä ja menojen suunnittelusta.

Talouden suunnittelu ei lisää tuloja, mutta sen avulla voi saada rahat riittämään paremmin ja selvitä erilaisista hankinnoista halvemmalla.

1. Tulot asettavat rajat

Enempää ei voi kuluttaa kuin on rahaa. Kun laskee yhteen omat nettotulot – esimerkiksi palkan, palkkiot, eläkkeen, lapsilisät, asumistuen, työmarkkinatuen tai opintorahan – tietää omat rajansa. Vipptaaminen tai luotolla ostaminen eivät lisää tuloja. Ne ovat menoja, jotka täytyy maksaa myöhemmin tuloilla.

2. Menojen selvittäminen

Kiinteät menot

Osa menoista on sellaisia, jotka on sitouduttu maksamaan säännöllisesti, kuten vuokra, yhtiövastike, päivähoitomaksu, sähkölasku jne. Ne toistuvat yleensä suunnilleen samansuuruisina, joten niiden arviointi on helppoa vanhojen laskujen perusteella.

Osa niistä tulee maksettavaksi harvemmin kuin kerran kuukaudessa, esimerkiksi vakuutusmaksuja peritään usein vain kaksi kertaa vuodessa. Olemme kuitenkin tottuneet ajattelemaan tuloja ja menoja kuukausitasolla, koska palkat ja erilaiset etuudet maksetaan yleensä kerran kuukaudessa. Sen vuoksi omien kiinteiden menojen määrän hahmottamista auttaa, jos laskee, paljonko niitä kertyy kuukaudesta kohden.

Vuosilaskelma

Oppaan lopussa on taulukko vuosilaskelman tekemistä varten. Merkitse siihen yhden vuoden aikana tulevat laskut, kuten puhelin- ja sähkölaskut, vakuutukset, TV-lupamaksu, sanomalehden tilausmaksu, vuokra tai yhtiövastike ja lainojen lyhennykset. Kun jaat yhteissumman kahdellatoista, näet paljonko menosi tekevät kuukaudessa. Taulukon avulla voit myös seurata yksittäistä menolajia, ts. kuinka paljon rahaa menee vuodessa esimerkiksi sähköön. Voit myös nähdä, missä kuussa rahaa tarvitaan eniten maksujen hoitoon ja ennakoida muut menosi sen mukaan.

VINKKI

Vuosilaskelmasta näit, miten paljon tarvitset rahaa kiinteiden menojen hoitoa varten. Jos sinulla on palkka- tai muita säännöllisiä tuloja, kätevä tapa tasata menoja on siirtää kuukausittain vakiosumma toiselle tilille säännöllisten menojen maksamista varten. Tällä tavalla tulee kerätyksi rahaa niitä kuukausia varten, jolloin suurimmat laskut tulevat maksuun. Monet käyttävät tällä tavoin kahta tiliä raha-asoidensa hoitoon. Käyttötulille jää vain päivittäisiin menoihin käytettävät rahat, jolloin riski käyttää rahoja liian paljon pienenee.

Muuttuvat menot

Muuttuvia menoja ovat kaikki ne, joista itse päätämme ja joihin emme ole etukäteen sitoutuneet esimerkiksi jollakin sopimuksella. Rahaa menee ruokaan, vaatteisiin, liikkumiseen, lääkäriin ja lääkkeisiin, harrastuksiin jne. Jos talous on tiukalla ja jostain pitäisi säästää, nämä ovat menoja, joihin on helpointa itse vaikuttaa. Menojen suunnittelussa kannattaa muistaa, että osa muuttuvista menoista on kausiluontoisia. Esimerkiksi talvivaatteiden hankinta koko perheelle on suuri menoerä, johon voi ehkä varautua säästämällä muutaman kuukauden ajan etukäteen.

Säästämismahdollisuuksia on helpompi löytää, jos jonkin aikaa seuraa, miten paljon rahaa todella kuluu esimerkiksi ruokaan tai vaatteisiin. Oppaan liitteenä on seurantalomake, jota voit käyttää menojen selvittämiseen.

Budjetointi

Budjetti on arvio tai suunnitelma menoista ja tuloista. Tarkoituksena on mitoittaa menot tulojen mukaan. Budjetin voi tehdä koko taloudesta, jossa on mukana kaikki tulot ja menot tai jonkin yksittäisen hankinnan tai esimerkiksi lomamatkan tai juhlien menoista ja rahoituksesta.

Budjetin laatimiseen on tehty monen mallisia lomakkeita. Tähän oppaaseen on tehty kaksi mallia, vuosibudjetti ja yksittäisen hankinnan budjetti. Jokainen voi tehdä omien tarpeidensa mukaan itselleen sopivia lomakkeita.

Koko talouden budjetin teko on helpompaa ja realistisempaa, jos ensin on selvittänyt kaikki tulonsa ja menonsa todellisen tilanteen mukaan. Moni budjetti on epäonnistunut, koska tulot on arvioitu yläkanttiin tai menoja on vähätelty tai niihin ei ole muistettu ottaa kaikkia menoja mukaan. Jos suinkin mahdollista, osa tuloista kannattaa käyttää varakassan kartuttamiseen – siitä on apua yllättävissä elämäntilanteissa eikä ole niin haavoittuvainen, jos tulot yllättäen pienenevät tai esimerkiksi pesukone menee rikki ja uusi pitäisi hankkia.

Yksittäisten hankintojen ja hankkeiden, esimerkiksi remontin teettäminen voi kaiken kaikkiaan sujuu helpommin, kun tekee sille erillisen budjetin. Juhlisiin kannattaakin ehkä hankkia halvempi kakku tai leipoa sellainen itse, kun näkee, miten paljon muita kuluja juhlien järjestämisestä tulee.

Esimerkki juhlatarjoilun budjetista

- tarjoilu 20 hengelle

Menot	Vaihtoehto 1	Vaihtoehto 2
	euroa	euroa
kahvi	2,00	2,00
tee	0,75	0,75
kerma	1,65	1,65
sokeri	0,45	0,45
voileipäkakku	45,40	15,80
kinuskikakku	29,40	6,40
lautasliinat	1,35	1,35
Menot yhteensä	81,00	28,40

Vaihtoehdossa 1 voileipäkakku ja kinuskikakku on ostettu, vaihtoehdossa 2 leivottu itse. Laskelmat on tehty Marthaförbundetissa. Hinnat perustuvat lähikaupan hintoihin 4/2000. Itse tehtyjen kakkujen hintalaskelmat perustuvat kirjojen Stora boken om smörgäsar (s. 157) ja Finlands svenska matboken (s. 60) ohjeisiin.

3. Menojen suunnittelu

Laskujen maksaminen

On monta tapaa maksaa laskuja. Yksi tapa on nostaa rahaa tililtä ja käydä maksamassa lasku käteisellä. Usein on kuitenkin helpointa käyttää pankkia maksujen välittäjänä. Siihenkin on nykyään monta tapaa, ja pankit perivät eri maksutavoista erisuuruisia maksuja.

Rahoitus

Isompien hankintojen rahoitus täytyy yleensä miettiä erikseen, sillä niihin ei riitä yhden kuukauden käyttövarat. Käytännössä rahoitus voidaan hoitaa

- säästämällä
- lainaamalla tai
- säästämällä osan ja lainaamalla loput.

Jos hankintaa ei ole pakko tehdä heti, säästäminen on edullisin vaihtoehto. Jos hankintahinnasta voi etukäteen säästää ainakin osan, se on hyödyllistä:

Oma asema lainaneuvotteluissa on silloin parempi, ja lainan voi saada jopa halvemmalla kuin ilman omia säästöjä. Asuntolainoissa usein vaaditaan, että osa kauppahinnasta on maksettava säästöillä.

Lisävaluuksien tarve pienenee ja rahaa säästyy, sillä vakuudet maksavat ellei ole muuta omaisuutta.

Säästäminen osoittaa, että on kykenevä säästämään ja siten myös maksamaan takaisin velkansa.

Lainan hinta

Rahan hinta koostuu korosta (viitekorko + pankin oma osuus eli marginaali) ja muista luottokustannuksista, jotka kaikki näkyvät todellisessa vuosikorossa.

Korko - Pankkien perimää rahan hintaa kutsutaan koroksi. Asiakkaalle ilmoitettu korko (esim. 6,0 %) koostuu pohjana olevasta viitekorosta (esim. 4,25 %) ja ns. pankin marginaalista (esim. 1,75 %).

Marginaali on se osa rahan hinnasta, jolla pankit kilpailevat asiakkaistaan. Se on asiakaskohtainen ja vaihtelee myös lainan käyttötarkoituksen mukaan. Siihen voit siis yrittää vaikuttaa neuvottelemalla ja kilpailuttamalla eri pankkeja. Marginaali pysyy samana koko laina-ajan, ellei toisin ole sovittu.

Viitekoron (pankin Prime tai euribor) määrästä et voi neuvotella, koska se määrittyy markkinoilla. Sen sijaan voit neuvotella, mihin viitekorkoon lainasi sidotaan. Kun viitekorko muuttuu, muuttuu myös lainasi korkoprosentti. Siksi ei ole sama, sidotaanko lainasi viitekorkoon, jota tarkistetaan vuoden välein, vai viitekorkoon, jota tarkistetaan viiden vuoden välein. Kukaan tuskin pystyy ennustamaan, nousevatko vai laskevatko viitekorot seuraavien vuosien aikana. Pitkäaikaisen lainan ottaminen sisältää siis tietyn riskin, joka vaikeuttaa menojen tarkkaa ennakointia pitkällä aikavälillä.

Muut kustannukset. Pankki voi periä lainasta erilaisia toimitusmaksuja, joiden nimitykset vaihtelevat pankeittain. Myös niiden suuruus vaihtelee pankeittain sekä

VINKKI

Kymmenen laskun maksaminen tiskillä voi maksaa 40 euroa, kun taas automaatin käyttö voi olla maksutonta. Siten oman maksuliikenteen suunnitteluun kannattaa käyttää vähän aikaa. Tämän oppaan liitteenä on lomake, jonka avulla voit vertailla eri maksutapojen ja pankkien niistä perimien palvelumaksujen kustannuksia.

Lainaa ei
kannata ottaa,
jos epäilee, ettei
pysty hoitamaan
sitä.
Yksi tapa
varmistua
omasta
maksukyvyistä
on kokeilla
muutaman
kuukauden ajan,
pystyykö
laittamaan
säästöön saman
verran rahaa
kuin lainan
lyhentäminen
vaatisi.

lainatyyppin ja asiakassuhteen mukaan, joten vertailun ja kilpailuttamisen avulla voi säästää jopa satoja euroja. On hyvä tutkia myös, paljonko luotonantaja veloittaa takaisinmaksusuunnitelman muuttamisesta sekä lainan erääntymistä, koron maksua ja lyhennyksiä koskevien ilmoitusten lähettämisestä.

Todellinen vuosikorko. Kun kaikki lainasta koituvat kulut lasketaan mukaan, saadaan todellinen vuosikorko, joka on eräänlainen rahan kilohinta. Sen avulla voi helposti vertailla eri lainatarjouksia. Kuluttajansuojalain mukaan pankkien - ja muidenkin lainantajien - on aina kerrottava asiakkaalle myös todellinen vuosikorko.

Luoton kokonaishinta. Lainan hinnan hahmottamista helpottaa myös lainamäärän vertaaminen luoton kokonaishintaan, eli siihen summaan, jonka tulee koko laina-aikana maksaneeksi takaisin.

Lainamäärä	Laina-aika	Todellinen vuosikorko	Luottokustannukset yhteensä	Luoton kokonaishinta
2 000 e	2 vuotta	14,86 %	292 e	2 292 e
2 000 e	2 vuotta	20,07 %	406 e	2 406 e
2 000 e	2 vuotta	29,88 %	596 e	2 596 e

Esimerkit perustuvat Kuluttajaviraston vakuudettomien pikaluottojen vertailuun, syyskuu 2003.

Pystyykö varmasti maksamaan lainan takaisin?

Lainaa yleensä saa, jos pankki tai muu luottolaitos on vakuuttunut, että lainanottaja pystyy maksamaan lainan takaisin ja maksamaan myös sen hinnan eli koron. Luotonantaja pyrkii vähentämään omaa riskiään ja vakuuttumaan lainantajan maksukyvyistä mm.

- kysymällä asiakkaan perhesuhteista, iästä, asumismuodosta yms. seikoista, jotka kuvaavat asiakkaan elämäntilannetta, varallisuutta ja menojen määrää
- edellyttämällä, että asiakkaalla on vakinainen työ tai muita vakinaisia tuloja
- tarkistamalla, ettei asiakkaalla ole maksuhäiriömerkintöjä
- kysymällä muiden velkojen määrää arvioidakseen asiakkaan kokonaismenoja ja todellista maksukykyä.

Luotonantaja voi myös vaatia **vakuuksia**, joiden avulla asiakas voi maksaa velan, jos muu maksukyky heikkenee. Vakuutena voi olla esimerkiksi

- asunto tai muu sellainen omaisuus, joka voidaan tarvittaessa myydä
- toisen henkilön takaus, jolloin tämä joutuu maksamaan lainan, ellei itse pystyäkään sitä hoitamaan (katso Takaus s. 19).

Yksi luotonantajan tapa pienentää riskiään on myös **lainan hinta**: mitä tunte mattomampi asiakas on luotonantajalle ja mitä heikompi on asiakkaan maksukyky, sitä kalliimpi laina yleensä on eli sen korko on korkeampi.

Yksi luotonantajan tapa varmistaa oma maksukykynsä on vakuutus. Monet ovat mitoittaneet henkivakuutuksen sen mukaan, että perhe pystyy säilyttämään asunnon ja maksamaan asuntolainan, vaikka toinen puolisoista kuolisi. Myös pankit myyvät tai välittävät erityisiä lainaturvavakuutuksia, jotka varmistavat asuntolainan maksamisen esimerkiksi työttömyyden tai kuolemantapauksen sattuessa.

Ennen kuin ottaa lainan, on hyvä myös itse selvittää oma maksukykynsä. Lainaa ei kannata ottaa, jos epäilee, ettei pysty hoitamaan sitä. Maksuviivästykset, lyhennysvapaiden jakojen pitäminen ja muut ongelmat tulevat kalliiksi. Yksi tapa var-

mistua omasta maksukyvystä on kokeilla muutaman kuukauden ajan, pystyykö laittamaan säästöön saman verran rahaa kuin lainan lyhentäminen vaatisi.

Lainan maksaminen

Laina-ajan pituus ja lainan lyhentämistapa vaikuttavat lainan hintaan. Yleisimmin käytössä olevat lainatyytit ovat:

Tasalyhennys

- lainaa maksetaan summalla, joka koostuu lyhennyserästä ja korosta
- kaikki lyhennyserät ovat samansuuruisia. Koron euromäärä pienenee jokaisen lyhennyserän jälkeen. Lainahoitomenot ovat siis alussa suuremmat, mutta pienenevät loppua kohden. Jos viitekorko nousee laina-aikana, maksut nousevat, ja jos viitekorko laskee, maksut pienenevät. Laina-aika tiedetään etukäteen eikä se pitene tai lyhene viitekoron muuttuessa.

Annuiteetti

- kaikki takaisinmaksuerät (lyhennys + korko) ovat yhtä suuria
- jos viitekorko nousee laina-aikana, takaisinmaksuerä suurenee, ja jos viitekorko laskee, takaisinmaksuerä pienenee. Laina-aika tiedetään etukäteen eikä se pitene tai lyhene viitekoron muuttuessa. Lyhennyksen osuus takaisinmaksuerästä on aluksi pieni, mutta se kasvaa laina-ajan kuluessa. Samalla korkojen osuus pienenee. Sillä ei ole käytännön vaikutusta takaisinmaksuerien suuruuteen, mutta koska annuiteettilainaa lyhennetään takapainotteisesti, lainan kokonaismenot ovat suuremmat kuin tasalyhenteisessä lainassa. Jos siis maksukyky antaa mahdollisuuden maksaa alussa suurempia takaisinmaksueriä, tasalyhenteinen laina on usein kannattavampi.

Tasaerä

- kaikki takaisinmaksuerät (lyhennys + korko) ovat yhtä suuria
- jos viitekorko nousee, laina-aika pitenee
- jos viitekorko laskee, laina-aika lyhenee
- viitekoron muutos ei siis nosta tai laske takaisinmaksuerän määrää

Voi olla myös mahdollista sopia, ettei lainaa ryhdytä lyhentämään heti, vaan maksetaan ainoastaan korot. Lyhennyksistä vapaat vuodet merkitsevät yleensä korkeampaa korkoa, pidempää laina-aikaa ja siten myös suurempia korkokustannuksia koko laina-ajalta.

Vakuutukset

Riskeihin varautuminen kuuluu järkevään taloudenhoitoon. Yksi varautumiskeino ovat vakuutukset. Kun talous on tiukalla, vakuutusmenoista tingitään helposti ja toivotaan, ettei mitään vahinkoa satu. Tämä ei välttämättä ole järkevää. Järkevää sen sijaan on kartoittaa säännöllisin välein omat vakuutustarpeet, varmistaa ettei omista turhia, päällekkäisiä vakuutuksia ja kilpailuttaa eri vakuutusyhtiöitä.

Lakisääteinen perusturva. Jokainen suomalainen on sosiaalivakuutuksen kautta vakuutettu. Se antaa jokaiselle perusturvan ja mahdollisuuden tiettyyn tuloon sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden, vanhuuden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Tietoa perusturvasta saa Kelasta.

Perusturvan täydentäminen. Lakisääteistä minimiturvaa voi halutessaan täydentää vapaaehtoisilla vakuutuksilla, esimerkiksi henkivakuutuksella, lainaturvavakuutuksella ja tapaturmavakuutuksella. Päällekkäistä vakuutusturvaa ei kuitenkaan

kannata hankkia. Esimerkiksi työnantaja maksaa puolestasi lakisääteistä tapaturmavakuutusta, jolloin riittää vapaa-ajan tapaturmavakuutus.

Omaisuden vakuutusturva on jokaisen järjestettävä kokonaan omin voimin. Kotivakuutuksilla voidaan vakuuttaa rakennukset, kuten omakotitalo ja kesämökki, sekä kodin irtaimisto. Kotivakuutukseen kuuluu yleensä myös vastuuvakuutus ja oikeusturvavakuutus. Se, minkälaisia vahinkoja korvataan, vaihtelee yhtiökohtaisesti. Kotivakuutukset ovat kehittyneet yhä enemmän yksilöllisesti räätälöidyiksi pakettiratkaisuiksi, joiden hinta määrittyy sen mukaan, minkälaisen vahinkojen varalta vakuutuksen haluaa. Kannattaa siis miettiä, mitä tarvitsee, ja pyytää sen pohjalta eri yhtiöiltä tarjouksia.

Pakollinen liikennevakuutus. Auton, moottoripyörän tai muun moottoriajoneuvon omistajan on pakko hankkia liikennevakuutus. Jos sattuu kolari, siitä maksetaan kaikkien osapuolien henkilövahingot ja syyttömien osapuolien esinevahingot.

Liikennevakuutuksen hintaan vaikuttavat automerkki ja vuosimalli, mutta hintaeroja on myös eri yhtiöiden kesken. Moottoriajoneuvon omistaja voi myös hankkia ns. kaikenvaranvakuutuksen (kaskon). Se on vapaaehtoinen ja korvaa oman auton vahingot.

Mitä vakuutus maksaa?

Vakuutusten hinnat vaihtelevat, eikä lakisääteilläkään vakuutuksilla ole enää vakiohintoja. Hintaan voivat vaikuttaa vakuutusten kattavuus, korvausten suuruus, omavastuun määrä, verotus ja erilaiset alennukset. Nyrkkisääntö on, että mitä kattavampi vakuutus ja pienempi omavastuu, sitä enemmän vakuutus maksaa. Omat vakuutukset kannattaa tarkistaa noin kerran vuodessa ja pyytää useammalta yhtiöltä tarjouksia. Valmiita vertailuja saa Kuluttajien vakuutustoimistosta (yhteyshiedot oppaan lopussa).

Alennukset. Vakuutusyhtiöt tarjoavat "paljousalennusta", jos keskittää useamman vakuutuksen samaan yhtiöön. Silti kannattaa vertailla yksittäisiä vakuutuksia eri yhtiöissä; keskittäminen ei aina ole paras vaihtoehto. Joissakin autovakuutuksissa maksuja pienentävät bonukset, joita saa vuosilta, jolloin vahinkoja ei ole sattunut. Myös turvajärjestelyistä voi saada alennusta.

4. Menojen pienentäminen

Jos tulot eivät riitä kattamaan menoja tai jos on tarvetta säästää, menoja voi pienentää monella tavalla:

- menoja voi todennäköisesti vähentää harkitsemalla ja hankkimalla vain sitä, mitä todella tarvitsee
- kulutusta voi yrittää vähentää, esim. säästää sähköä tai ostaa vähemmän tai harvemmin uusia vaatteita

- hankintoja voi yrittää siirtää myöhemmäksi, esim. lykätä auton vaihtamista
- ostamisen sijasta voi ehkä vuokrata tai hankkia tavarat yhdessä muiden kanssa, esim. ruohonleikkurin
- voi ehkä siirtyä halvempiin vaihtoehtoihin, esim. vaate- tai ruokahankinnoissa tai yrittää hankkia pienemmän asunnon
- jostakin vakiomenosta voi ehkä luopua, esim. lehden tilaamisesta
- joitakin hankintoja voi korvata tekemällä ne itse, esim. osan ruoasta
- uusien sijasta voi hankkia käytettyjä, kierrätettyjä tavaroita.

Ruokamenojen säästämiskeinoja

Ruokamenoja voi helposti pienentää sekä hankintojen että käytön suunnitelmallisuudella. Esimerkiksi 500 euron kuukausiruokamenoissa 50 euron säästö tekee vuodessa jo 600 euroa. Hyviä apuvälineitä ovat:

- yhden tai useamman viikon ruokalista
- ruokalistan perusteella tehty ostoslista
- hintojen vertailu kaupassa yksikköhinnan avulla

Suunnitelmallisuus säästää myös aikaa ja vaivaa. Sen avulla voi myös vähentää kaupassa käynnin kertoja ja heräteostoksia. Kahden euron heräteostos kolme kertaa viikossa tekee vuodessa jo 312 euroa.

Ruoka-aineita kannattaa ostaa, käyttää ja säilöä sesongin mukaan, jolloin ne ovat edullisimpia. Jos on hyvät säilytystilat, usein ja paljon käytettyjä ruoka-aineita kannattaa ostaa kerralla enemmän, sillä isot pakkauskoot ovat yleensä edullisempia kuin pienet. Valmisruoat ovat usein melko kalliita, mutta einesten joukossa on myös tuotteita, jotka itse tehtynä ovat hyvin suuri- ja joi- ta voi saada edullisesti kaupasta.

Hintaeroja itse tehtyjen ja valmiina ostettujen tuotteiden välillä (laskelma Marttaliitto 2003, neljän hengen annoksen mukaan)

	Itse tehty	Ostettu
Letut ja hillo	1,10 euroa	3,70 euroa
Perhepizza	2,70 euroa	11,45 euroa
Juustosarvi	0,55 euroa	3,30 euroa
Jauhelihaspagetti	3,80 euroa	7,50 euroa
Tonnikalasalaatti	3,30 euroa	18,85 euroa

Ruokaa ei kannata heittää pois

Ruokaa kannattaa ostaa vain sen verran, minkä ehtii syödä ennen sen pilaantumista. Laatua ja ruoan säilyvyyttä voi seurata kaupassa pakkausmerkinnöistä. Tähteet kannattaa hyödyntää. Aterialta jääneen ruoan voi pakastaa, ottaa evääksi töihin tai sitä voi käyttää raaka-aineeksi esim. risottoon, munakkaaseen tai pyttipannuun. Kasvikset sopivat sosekeittojen pohjaksi ja puurot sämpyläaikinaan.

VINKKI

Ruokamenoissa voi säästää satakin euroa kuukaudessa, jos on aikaa, taitoja ja halua valmistaa ruoka itse.

Nelihenkisen perheen hiivaleivän hankinta-
kulut vuodessa.

Leipää on oletettu
syötävän perheessä
400 g päivässä

Itse tehty leipä
98 euroa

Kaupasta ostettu leipä
537 euroa

(laskelma
Marttaliitto 2003)

Vaatemenojen säästämiskeinoja

Vaatemenoja voi pienentää

- pidentämällä vaatteiden käyttöikää
- vähentämällä ja välttämällä heräteostoksia
- ostamalla käytettyjä vaatteita
- vuokraamalla tai lainaamalla harvoin tarvittavia juhlavaatteita

Vaatteiden käyttöikää voi pidentää

- ostamalla vaatteita, joista todella pitää
- ostamalla kestäviä ja laadukkaita vaatteita
- pesemällä ja tuulettamalla vaatteet oikein
- opettelemalla korjaamaan vaatteita

Liikennemenojen säästämiskeinoja

Liikennemenoja voi pienentää

- vähentämällä oman auton käyttöä
- siirtämällä oman auton seisontavakuutukseen osaksi vuotta
- luopumalla omasta autosta
- suosimalla kävelyä ja pyöräilyä silloin kun se on mahdollista
- jakamalla kustannuksia esim. kimppekyytien avulla

Laskelmia oman auton pitämisen ja yleisten kulkuneuvojen käytön välillä kannattaa tehdä, sillä oman auton käyttäminen on yleensä hyvin kallista. Jos laskee yhteen kaikki autoon liittyvät kulut vuodessa (hankintahinnan, vakuutusmaksut, huollot ja korjaukset, katsastuksen ja bensiinikulut), saa eteensä summan, jolla ajaa jo taksilla lukuisia kertoja. Myös auton vuokraus silloin tällöin voi olla varteenotettava vaihtoehto oman auton pitämiseksi.

Auton korjauskuluja voi pienentää pitämällä autosta hyvää huolta. Bensiinikulutusta voi vähentää taloudellisella ajotavalla sekä välttämällä auton kylmäkäynnistystä ja joutokäyntiä. Lisätietoja näistä keinoista saa mm. Motivasta.

	Lämmityskustannukset ajastimella 2 tuntia	Lämmityskustannukset ilman ajastinta 12 tuntia
	euroa	euroa
Moottorin lämmitys	0,08	0,50
Sisätilan lämmitys	0,12	0,64
Yhteensä vuodessa	73,00	416,10

VINKKI

Auton käynnistäminen kylmänä talvella kuluttaa todella paljon bensiiniä. Hankkimalla lohkolämmittimen, jolla auton voi lämmittää etukäteen ennen käynnistystä, voi säästää sekä rahaa että ympäristöä. Kaikkein edullisinta on käyttää ajastinta.

Puhelinkulujen säästämiskeinoja

Puhelinlaskut ovat kasvaneet todella paljon viime vuosina, kun yhdessä perheessä saattaa olla lankapuhelimen lisäksi monta matkapuhelinta ja internetyhteys. Puhelinkuluja voi pienentää

- vähentämällä puhelujen määrää
- välttämällä kalliiden palvelujen ostamista puhelimitse (kuten puhelun yhdistäminen numerotiedotuksesta, horoskooppien kuuntelu tai tietokilpailuihin osallistuminen)
- soittamalla iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin puhelut ovat yleensä halvempia
- vertailemalla eri operaattorien hintoja ja palveluja, varsinkin jos soittaa paljon kauko- ja ulkomaanpuheluita tai käyttää paljon internetiä

- valitsemalla internetissä off line -tilan, aina kun se käytön kannalta on mahdollista
- asennuttamalla puhelimiin laskurin ja rajoituksia, jotka estävät laskun kasvamisen yli halutun määrän tai soittamisen kalliisiin palvelunumeroihin
- maksamalla matkapuhelunmaksut etukäteen esim. pre paid -kortilla, jolloin ei voi velkaantua puhumalla yli varojen.

Asumiskulujen säästämiskeinoja

Vuokraan, yhtiövastikkeeseen tai hoitovastikkeeseen ei yleensä pysty vaikuttamaan – ellei sitten muuta edullisempaan asuntoon. Sen sijaan muihin asumisen käyttömenoihin pystyy jonkin verran vaikuttamaan:

- säästämällä energiaa (lämmitys, vesi, valaistus, kodinkoneiden kulutus); esimerkiksi laittamalla ruoan heti kylmään uuniin lyhenee kypsennysaika ja sähköä säästyy noin 20 %.
- huolehtimalla kodinkoneista ja huonekaluista niin, että niiden käyttöikä pitenee
- huolehtimalla kodin pinnoista ja rakenteista niin, että riskit esim. vesivahinkoihin ovat pienet eivätkä remonttitarpeet yllätä.

Vinkki

Jos haluaa säästää vettä, kannattaa miettiä peseytymistapoja:

- kylvyssä kuluu kerralla vettä keskimäärin 260 litraa
- suihkussa kuluu vettä keskimäärin 60 litraa. Jos sammuttaa suihkun saippuoinnin ajaksi, kulutus pienenee keskimäärin 48 litraan
- kevyt pesu on mahdollista suorittaa vain muutamalla litralla vettä.

Eri peseytymistapojen kustannuksia on arvioitu seuraavasti:

	Kertakustannukset	Kustannukset vuodessa (2 pesukertaa viikossa)
	euroa	euroa
Nopea suihku	0,12	12,24
Kylpy ammeessa	0,34	34,98
Suihkussa oleilu	0,42	43,73
Poreallas	0,84	87,46

Lisätietoja energiansäästämiskeinoista löytyy mm. Motivasta.

Säästämiskeinoja tehtäessä isompia hankintoja

Kun on hankkimassa kodinkoneita, huonekaluja, ajokorttia tai muuta suhteellisen kallista tavaraa tai palvelua, voi säästää todella paljon mm:

- vertailemalla hintoja. Esimerkiksi täsmälleen sama pesukone maksoi halvimmillaan 452 euroa ja kalleimmillaan 620 euroa Etelä-Suomen lääninhallituksen loka-kuussa 2000 tekemässä hintavertailussa.
- ostamalla käteisellä, jos mahdollista. Silloin säästää luottokustannukset ja voi saada käteisalennuksen. Lisäksi on vapaa ostamaan juuri haluamansa tuotteen sieltä, mistä sen saa edullisimmin eikä ole riippuvainen siitä kaupasta, josta saa luoton. Jos käteistä ei ole juuri nyt tarpeeksi, kannattaa lainaamisen sijasta säästää, jos hankintaa ei ole pakko tehdä heti.

VINKKI

Kodinkoneita ei kannata pitää valmiustilassa. Esimerkiksi video-nauhurin pitäminen valmiustilassa maksaa vuodessa 13,96 euroa, kun kulutus on noin 19W ja sähkön hinta 0,08 euroa/kWh. Jos kotona on monia laitteita valmiustilassa, on niiden yhteislasku vuodessa jo melko paljon. Kodinkoneet kannattaa siis sulkea kokonaan. Sulkemista suositellaan myös turvallisuussyistä.

- vertailemalla eri luottovaihtoehtojen kustannuksia, jos hankinnan rahoitukseen tarvitaan lainaa.
- myyjältä voi myös kysyä, onko hankinta, esimerkiksi silmälasit mahdollista maksaa useammassa erässä, jolloin erillistä lainaa ei tarvitse ottaa.
- suunnittelemalla hankinnan niin, että se on mahdollisimman pitkäikäinen. Kannattaa varmistaa, että laitteella on takuu ja että siihen on saatavissa varaosia sekä huolto- ja korjauspalveluja.
- hankkimalla tuotteen ostamisen sijasta vuokraamalla, lainaamalla tai yhdessä jonkun toisen kanssa.
- hankkimalla uuden sijasta käytetyn.

Säästämiskeinoja suunniteltaessa isompien hankintojen rahoitusta

Raha on tuote siinä kuin mikä tahansa muukin asia. Sillä on hinta, ja hintoja kannattaa vertailla. Rahan kilohinta on todellinen vuosikorko. Sitä kannattaa kysyä ja vertailla, kun vertailee eri lainavaihtoehtoja ja -tarjouksia.

Lainaa ottaessa kannattaa muistaa seuraavat asiat:

- vertailemalla lainojen hintoja ja kilpailuttamalla pankkeja voi etsiä edullisimman lainan.
- lainan ottamisesta eri paikasta kuin sen kaupan kautta, josta on ostamassa tuotteen, voi olla etua. Silloin voi tuotteen ostaa käteisostajan asemassa ja tinkiä esimerkiksi käteisalennuksen.
- jos on tilapäisiä maksuvaikeuksia, joiden vuoksi lainan hoitaminen on ylivoimaisista, voi olla mahdollista sopia, että maksaa jonkin aikaa vain korkoja ja lyhennysten maksua lykätään esimerkiksi laina-aikaa pidentämällä. Lyhennysvapaan käyttö on usein edullisempaa kuin uuden, toisen lainan ottaminen.

Kallis korttiluotto

Esimerkiksi kodinkoneliikkeissä tavaroiden myynnin yhteydessä tarjotut korttiluotot ovat yleensä kalliimpia kuin pankkilainat. Kun niitä mainostetaan, ostajan huomio yritetään usein kiinnittää pieniin kuukausieriin, jotka eivät kerro rahan todellista hintaa. Tässä esimerkissä 1,06 %:n pieneltä kuulostava kuukausikorko tarkoittaa todellisuudessa noin 12,80 %:n vuosikorkoa. Ylivelkaantumisen riski kasvaa, kun näitä kalliita kulutusluottoja on useita.

	Lainamäärä euroa	Korko %	Laina-aika vuotta	Tilinhoito- maksu e/kk	Kuukausierä e/kk
Korttiluotto	3500	1,06 % / kk eli 12,80 % / v	4	2,80	96,35
Annuiteetti- laina pankista	3500	5,9 % / v	4	1	82,80

Ylipitkä laina-aika on kallis

Asunto- ja muita isoja lainoja harkittaessa kannattaa lainan hinnan ja oman kuukausittaisen maksuvaran lisäksi kiinnittää huomiota koko laina-ajan korkokertymän määrään. Laina-ajan pidentäminen yli 18 vuoden ei enää merkittävästi pienennä kuukau-

sierää, mutta kasvattaa kokonaiskorkokertymää paljon. Ylipitkän laina-ajan ottaminen merkitsee myös sitä, ettei ole mahdollista käyttää lyhennysvapaata ja laina-ajan pidennystä selviytymiskeinona silloin, jos tulee tilapäisiä maksuvaikeuksia.

50 000 euron asuntolainan (annuiteetti) kokonaiskorkokertymä eri laina-ajoilla, kun korko on 5,25 % (4 % primekorko + 1,25 % marginaali). Lainan perustamiskustannukset ovat 200 euroa ja todellinen vuosikorko 5,4 %. Koron muutos ei vaikuta kuukausierien määrään. Koron noustessa kuukausierä suurenee ja laskiessa vastaavasti pienenee.

Laina-aika vuotta	Kuukausierä euroa	Korkokertymä koko laina-ajalta euroa
15	402	22.343
20	337	30.847
25	300	39.767
30	276	49.449

5. Jos jättää laskun tai velan maksamatta

Laskut ja velat on aina maksettava ennenkin tai myöhemmin. Mitä myöhemmäksi sen jättää, sitä kalliimmaksi se tulee. Velat eivät noin vain katoa tai vanhene. Luotonantaja voi pääsääntöisesti kolmen vuoden kuluessa velan erääntymisestä katkaista velan vanhentumisen esimerkiksi todistettavalla perintätoimenpiteellä. Ulosottoon edennyt velka uudistuu ulosottoyrityksellä. Sen vuoksi kannattaa aina nopeasti sopia esimerkiksi uudesta maksuaikataulusta, jos maksuvaikeuksia syystä tai toisesta tulee. Verojen ja joidenkin julkisten maksujen vanhentumisaika on viisi vuotta, ja niiden vanhentumisen velkoja voi katkaista ulosmittauttamalla velallisen omaisuutta.

Jos et pysty maksamaan laskua tai lainan lyhennystä, ota heti yhteys velkojaan ja kerro tilanteesi – on parempi yrittää sopia uusi maksuaikataulu kuin antaa viivästys- ja perimiskulujen kasvaa. Tilapäisten maksuvaikeuksien järjestely on pankkien ja yritysten henkilökunnalle nykyään arkipäivää ja yhteistyöhalua arvostetaan. Uusi maksusuunnitelma kannattaa tehdä kirjallisena.

Jos et pysty maksamaan laskua tai lainan lyhennystä, ota heti yhteys velkojaan ja kerro tilanteesi – on parempi yrittää sopia uusi maksuaikataulu kuin antaa viivästys- ja perimiskulujen kasvaa.

Maksujärjestelyt

Jos et pysty maksamaan laskua tai lainan lyhennystä, ota heti yhteys velkojaan ja kerro tilanteesi – on parempi yrittää sopia uusi maksuaikataulu kuin antaa viivästys- ja perimiskulujen kasvaa. Tilapäisten maksuvaikeuksien järjestely on pankkien ja yritysten henkilökunnalle nykyään arkipäivää ja yhteistyöhalua arvostetaan. Uusi maksusuunnitelma kannattaa tehdä kirjallisena.

Perintä

Jos et ole maksanut laskua eräpäivään mennessä, velkoja todennäköisesti lähettää 1–2 muistutuskirjettä. Jos et vielääkään maksa tai ota yhteyttä velkojaan, asia voi siirtyä perintätoimistolle, joka lähettää 1–2 perintäkirjettä. Myös perintätoimiston kanssa voi neuvotella uudesta maksuaikataulusta. Laskun ja viivästyskoron lisäksi maksettavaksi tulevat nyt myös perintäkulut. Jos kyseessä on osamaksukauppa, velkojalla voi olla oikeus ottaa ostettu tavara takaisin. Silloin pitää tehdä tilitys. Myyjä ja ostaja voivat tehdä tilityksen itse kuluttajansuojalain tilityssäännösten mukaan. Elleivät he pääse yksimielisyyteen, tilityksen voi tehdä ostajan kotipaikan ulosottomies ostajan tai myyjän hakemuksesta. Ulosottomies perii tilityksestä maksua 84–168 euroa.

Viivästyskorko

Jos kuluttaja ei maksa laskua tai maksaa sen myöhässä, kyseessä on sopimusrikkomus, josta täytyy maksaa vahingonkorvausta eli viivästyskorkoa. Sitä kertyy koko perinnän ajan. Viivästyskoron määrä on 7 % + viitekorko. Viitekorkona käytetään Euroopan Keskuspankin ohjauskorkoa, joka tarkistetaan puolen vuoden välein. Vuonna 2004 tammikuusta heinäkuuhun viitekorko on 2,5 % ja yleinen viivästyskorko siten 9,5 %. Tätä lakisääteistä viivästyskorkoa peritään, ellei muusta ole sovittu. Kulutus- ja asuntoluottojen sekä opintolainojen yhteydessä ei kuitenkaan voida sopia tätä korkeammasta viivästyskorosta.

Tuomioistuin

Velkoja voi viedä maksamattoman laskun tai velan lopulta käräjäoikeuteen. Jos laskun tai velan perimiseen ei liity mitään epäselvää, asia etenee nopeasti ja lopputuloksena on tuomio, jonka avulla velkoja voi saada rahansa ulosoton kautta. Tässä vaiheessa laskuun lisätään velkojan oikeudenkäyntikuluja 70–200 euroa (kun perittävän määrä on alle 250 euroa) tai 200–270 euroa (kun perittävän määrä on yli 250 euroa).

Ulosotto

Kun velkojalla on käräjäoikeuden tuomio laskun tai velan maksamisesta, velkoja voi tehdä hakemuksen ulosottomiehelle tuomion täytäntöönpanosta. Ulosottomies lähettää perintäkirjeen. Tässä vaiheessa voi vielä neuvotella maksuaikataulusta. Jos ei neuvottele eikä maksa velkaa, ulosottomies voi alkaa ulosmitata tuloja tai omaisuutta. Velan ja kaikkien kertyneiden perintäkulujen lisäksi maksettavaksi tulevat vielä ulosottomaksut, jotka ovat 7–185 euroa perittävän määrästä riippuen. Ulosottomies voi periä suoraan työnantajalta kolmasosan nettopalkasta. Velalliselle on kuitenkin jätävä vähintään ns. suojaosuus. Omaisuuttakin voidaan ulosmitata. Esi-

merkiksi auton ulosottomies voi ulosmitata ja myydä sekä tilittää saamansa kauppahinnan velkojille. Jos auto on työssäkäynnin kannalta välttämätön, voi auto kuulua ns. erottamisedun piiriin, jolloin velalliselle on erotettava myyntihinnasta 2 500–4 200 euroa korvaavan auton hankintaa varten.

Sakot, verot, vakuutusmaksut

Sakkojen, verojen ja lakisääteisten vakuutusmaksujen periminen etenee nopeammin kuin muiden maksujen. Ne ovat suoraan ulosottokelpoisia ilman tuomioistuimen erityistä päätöstä. Ellei sakkoa maksa ulosottomiehellekään, tuomioistuin voi muuttaa sen vankeusrangaistukseksi – kyseessä ei ole maksamaton lasku ostoksesta vaan rangaistus.

Luottotiedot

Jos pitkään laiminlyö laskujen tai velan hoidon, voi saada maksuhäiriömerkinnän Suomen Asiakastieto Oy:n rekisteriin. Silloin ei voi yleensä saada uutta pankkilainaa tai luottokorttia eikä voi ostaa tavaroita osamaksulla. Luottotiedot voidaan tarkistaa myös, kun hakee vuokra-asuntoa tai uutta työpaikkaa. Kun ensimmäinen merkintä tehdään rekisteriin, siitä tulee kirjallinen ilmoitus. Jos ei maksa luottokorttivelkoja, luotonantaja voi ottaa kortin pois. Siitä tulee rekisteriin merkintä 2 vuodeksi, samoin osamaksuvelan maksamatta jättämisestä. Jos laskun tai velan perintä on edennyt tuomioistuimen päätökseen asti, tulee pidempiaikainen merkintä. Merkintä YVK tarkoittaa yksipuolista tuomiota ja se säilyy rekisterissä neljä vuotta. Jos ulosottomieskään ei pysty velkaa perimään, rekisteriin tulee varattomuusmerkintä UMV, joka säilyy neljä vuotta.

Tapaus kännykkälasku eli kuinka 36 euron lasku kasvoi noin seitsemän kertaa suuremmaksi perinnän aikana (v. 2003)

	euroa
laskun suuruus	36
1. muistutuskirje + muistutusmaksu	5
2. muistutuskirje + muistutusmaksu	5
4 kirjettä perintätoimistolta	
-perintäkuluja	60
-perintätoimiston asiakaskustannuksia	6
perintätoimisto vie käräjäoikeuteen, jossa riidaton summaarinen käsittely	
-käräjäoikeuden kulut	65
-perintätoimiston oikeudenkäyntikulut	170
saatava ulosottoon, ulosottomaksu	12
Yhteensä	359
Tämän lisäksi laskuun lisättiin koko perinnän ajalta viivästyskorkoa 9,5 % eräpäivästä lukien.	

6. Jos tarvitset apua taloudellisissa ongelmissa

Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on viimesijainen henkilön ja perheen välttämätöntä toimeentuloa turvaava etuus. Sen tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Ehkäisevän toimeentulotuen avulla voidaan edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla eikä muista tuloistaan tai varoistaan. Kotikuntasi sosiaali-toimesta voit kysyä lisätietoa oikeudestasi saada toimeentulotukea.

Sosiaalinen luototus

Sosiaalisesta luototuksesta annettu laki tuli voimaan vuoden 2003 alussa. Sen mukaan kunnat voivat osana omaa sosiaalitoimeaan myöntää pieniä lainoja. Sosiaalinen luotto on tarkoitettu pienituloisille ja vähävaraisille henkilöille, joilla ei ole erisyistä, esimerkiksi vakuuksien puuttumisen tai maksuhäiriömerkintöjen vuoksi, mahdollisuutta saada kohtuuhintaista lainaa esimerkiksi pankista. Sosiaalista luottoa on voitu myöntää kodinhankintoihin, pieniin asunnon muutostöihin, takuuvuokriin, työn edellyttämän auton tai työvälineiden ostoon, vuokra- ja osamaksurästeihin sekä muihin hakijan itsenäiseen selviytymiseen liittyviin menoihin. Mahdollisuutta voi tiedustella oman kunnan sosiaalivirastosta.

Talous- ja velkaneuvonta

Jos tarvitset apua maksu- tai velkaongelmien hoidossa, varaa aika oman kuntasi talous- ja velkaneuvojalta. Neuvojat auttavat kokonaistilanteen kartoittamisessa, sovintoratkaisuehdotusten laatimisessa, velkajärjestelyhakemuksen ja maksuohjelman laatimisessa ja tarkistamisessa sekä kertovat tarvittaessa muista tukipalveluista. Neuvojat voivat olla myös mukana sovintoneuvotteluissa velkojien kanssa. Talous- ja velkaneuvonta on kunnan lakisääteinen tehtävä. Useammalla kunnalla voi olla yhteinen neuvontayksikkö. Neuvonta on maksutonta.

Sopimus velkojien kanssa

Jos laskujen ja velkojen maksaminen vaikuttaa täysin ylivoimaiselta, ensisijainen keino velkojen järjestelyyn on sopia velkojien kanssa velkojen kuukausierien pienentämisestä ja takaisinmaksuajan pidentämisestä. Muita luottojen järjestelämiskeinoja ovat:

- luottojen yhdistäminen

- koron alentaminen
- sopiminen lyhennysvapaista jaksoista, joiden aikana voi maksaa pienempiä ja kiireellisempiä maksuja pois
- selvittää talous- ja velkaneuvojan kanssa mahdollisuudet tehdä vapaaehtoinen sovintoratkaisu velkojen kanssa

Velkojen yhdistäminen järjestelyluotolla

Takuu-Säätiö myöntää takauksia velka- ja maksuvaikeuksissa olevien, Suomessa asuvien yksityishenkilöiden järjestelyluottoihin. Järjestelyluotto on pankkilaina, jolla velallinen voi yhdistää useat eri velkansa yhdeksi uudeksi luotoksi. Järjestelyn tavoitteena on, että hän kykenee jatkossa selviytymään velanhoidomenoistaan, asuiskuluistaan sekä muista välttämättömistä menoistaan ja uuden velan ottaminen päättyy.

Järjestelyluotolla voidaan maksaa mm. kulutusluottoja, osamaksuvelkoja, vuokra- ja muita rästilaskuja sekä verovelkoja, mutta ei asuntolainaa, valtion takaamaa opintolainaa tai toimivan yrityksen lainoja. Velkojen yhdistämisen lisäksi siitä voidaan käyttää pieni osa kodin hankintoihin tai terveydenhoitomenoihin.

Takaus voidaan antaa enintään 34.000 euron suuruiseen lainaan enintään kahdeksaksi vuodeksi. Kullekin hakijalle myönnettävän takauksen suuruus riippuu kuitenkin hänen maksuvarastaan ja kokonaisvelkamäärästään. Maksuvara lasketaan pääpiirteissään velkajärjestelylain säännösten mukaisesti. Takausta haetaan varamalla aika paikalliselle talous- ja velkaneuvojalle. Luottotietomerkintä ei estä takauksen tai pankkilainan saamista.

Velkajärjestelyn hakeminen käräjäoikeudesta

Viimeisenä vaihtoehtona ratkaista ylivelkaantumistilanne on hakea lakisääteistä yksityishenkilön velkajärjestelyä oman kotipaikan käräjäoikeudelta. Ennen velkajärjestelyhakemuksen jättämistä on selvittävä mahdollisuus sovintoratkaisuun velkojen kanssa. Talous- ja velkaneuvojat auttavat tarvittaessa näissä sovintoneuvotteluissa ja velkojalle tehtävän sovintoehdotuksen miettimisessä.

Ellei sovintoneuvotteluissa päästä ratkaisuun, voidaan jättää velkajärjestelyhakemus tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos velkajärjestelylle on edellytykset, tuomioistuin voi vahvistaa maksuohjelman. Sen kesto on yleensä viisi vuotta. Mikäli velallisella on omistusasunto ja hän haluaa säilyttää sen, niin maksuohjelman kesto on yleensä pidempi. Kun maksuohjelma päättyy, velallinen vapautuu lopuista veloistaan. Kaikissa käsittelyn vaiheissa ja maksuohjelman aikana velallinen voi saada apua ja neuvoja talous- ja velkaneuvojilta.

Takaus

Takaaja vastaa antamastaan takaussitoumuksesta kuin omasta velastaan eli vastuu on todellinen. Mikäli päävelallinen jättää velkansa maksamatta tai tuomioistuin vahvistaa hänelle velkajärjestelyn, takaaja joutuu maksuvelvolliseksi. Myös takaaja voi hakea velkajärjestelyä. Kun ystäväsi tai sukulaisesi pyytää sinua takaajaksi, mieti tarkoin, pystytkö tarvittaessa todella maksamaan takaamasi velan, jos sitä sinulta vaaditaan. Mikäli haluat auttaa ystävääsi, mutta pyydetty takausmäärä arveluttaa, voit myös rajata takauksen määrää antamalla ns. rajatun takauksen maksukykyksi mukaan. Tällöin on tärkeää, että velkakirjaan takaussitoumuksen kohtaan kirjoitetaan esimerkiksi ”Takaus rajattu xx euroon”. Mikäli velkoja ei ole nimenomaan sopinut takaajan kanssa, että takaus koskee myös laskettavia korko- ja muita liitännäiskuluja, vastuu rajoittuu vain takauksen euromäärään.

7. Lisätietoja

Adato Energia Oy

www.energia.fi > Koti ja sähkö

Energiamarkkinavirasto

Lintulahdenkatu 10

00500 Helsinki

p. 09-622 0360

www.energiamarkkinavirasto.fi

Finlands svenska

Marthaförbund rf

Lönrotinkatu 3 A 7,

00120 Helsinki

p. 09-6962 2558

www.marthaforbundet.fi

Kela

ks. paikallistoimistot

www.kela.fi

- tietoa perusturvasta ja eri etuuksista

Kuluttajat-Konsumenterna ry

Kasöörinkatu 3 B,

00520 Helsinki

p.09- 87750120

www.kuluttajat-konsumenterna.fi

Kuluttajavirasto

Haapaniemenkatu 4,

00531 Helsinki

p. 09-77261

www.kuluttajavirasto.fi

Kuluttajien vakuutustoimisto

Lönrotinkatu 19 A,

00120 Helsinki

p. 09-6850 120

www.vakuutusneuvonta.fi

- mm. vakuutusvertailuja

Kunnalliset kuluttajaneuvijat

www.kuluttajavirasto.fi

(löytyy yhteystiedot)

Maa- ja kotitalousnaisten

Keskus ry

Urheilutie 6, 01301 Vantaa

p. 09-4174000

www.maajakotalousnaiset.fi

Marttaliitto

Uudenmaankatu 24 A,

00120 Helsinki

p. 09-6187 411

www.marttaliitto.fi

Motiva

Urho Kekkosen katu 4-6 A,

00100 Helsinki

p. 09-8565 3100

www.motiva.fi

- tietoa energiansäästämisestä

Nuorten verkkoturvaohjelma

Nuttu

Tietoa nuoria koskevista erilaisista tulonsiirtojärjestelmistä ja laskentaohjelma, joka kertoo kokonaiskuvan omasta tilanteesta ja muutosten vaikutuksista

www.alli.fi/nuttu

Pankkialan

asiakasneuvontatoimisto

Museokatu 8 A 7,

00100 Helsinki

p. 09-4056 1230

www.pankkiasiakas.net

Suomen Asiakastieto Oy

Työpajankatu 10

00580 Helsinki

p. 09-148 861

www.asiakastieto.fi

- Tietoa mm. maksuhäiriömerkinnöistä

Suomen Kuluttajaliitto

Mannerheimintie 15 A,

00260 Helsinki

p. 09-454 2210

www.kuluttajaliitto.fi

Suomi.fi portaali

tietoa julkishallinnon palveluista

www.suomi.fi

Takuu-Säätiö

Eerikinkatu 2

00100 Helsinki

Maksuton neuvontanumero

Velkalinja 0800 9 8009

arkisin klo 10.00 – 14.00

www.takuu-saatio.fi

Talous- ja velkaneuvonta

www.kuluttajavirasto.fi

tai oman kunnan vaihde

Tietoa ulosotosta

www.oikeus.fi

Työtehoseura

Kiljantatie 6, 05201 Rajamäki

p. 09-2904 1200

www.tts.fi

Veronmaksajien Keskusliitto

Kalevankatu 4,

00100 Helsinki

p. 09-6188 7321

www.veronmaksajat.fi

Vuosilaskelma

Merkitse yläriville sarakkeiden otsikoiksi omat vakioimenosi, kuten vuokra, yhtiövastike, lainat, sähkölaskut, puhelinlaskut, lehtien tilausmaksut, televisiomaksut, elatusapu jne. Merkitse sarakeisiin ao. kuukausien kohdalle näistä koituvat maksut. Samaa taulukkoa voit käyttää myös tehdessäsi vuoden lopussa tulojen ja menojen yhteenvetoa.

[illegible]

Pidemmän ajan menojen seurantalomake

Kaikki viikot eivät ole samanlaisia. Jos haluat tarkemman kuvan omista menoistasi, seurantaa kannattaa tehdä ainakin muutaman kuukauden ajan. Merkitse yläriville sarakkeiden otsikoiksi omat menolajisi, esimerkiksi ruokaostokset, bussimaksut jne.

Yhden kuukauden seurantalomake													
Päivä													
1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													
11													
12													
13													
14													
15													
16													
17													
18													
19													
20													
21													
22													
23													
24													
25													
26													
27													
28													
29													
30													
31													
Yhteensä													

Budjetti on arvio tai suunnitelma tuloista ja menoista. Siihen voi myös merkitä säästöhankeet ja esimerkiksi vararahaston kartuttamisen. Vasemmalle on merkitty tulojen, menojen ja säästöjen pääotsikot. Merkitse niiden alle omat tulo-, meno- ja säästölajisi, kuten esimerkiksi palkka, lapsilisä (tuloja), vuokra, sähkölasku, ruokaostokset (menoja) tai pesukone, lomamatka (säästökohteita).

[illegible]

Hankebudjetti

Merkitse sarakkeisiin kaikki hankeeseen kohdistuvat yksittäiset menot.

Merkitse sarakkeisiin kaikki hankkeeseen kohdistuvat yksittäiset menot.

[illegible]

Pankkien palvelumaksujen vertailulomake

Palvelumaksujen pitää olla pankeissa esillä ja saatavissa.
Pankit voivat myös niputtaa palveluja "paketeiksi", joista peritään kuukausimaksu.
Jos palvelumaksujen vertailu on vaikeaa hinnastojen avulla, voit pyytää pankin virkailijaa auttamaan lomakkeen täytössä.

Laskujen maksutapa	Pankki 1.	Pankki 2.	Pankki 3.	Pankki 4.	Pankki 5.
käteismaksu tiskillä					
tilisiirto tiskillä omalta tililtä toiselle tilille					
oman pankin maksuautomaatilla					
toisen pankin maksuautomaatilla					
suoraveloitus tililtä					
maksupalvelu, kuititon					
maksupalvelu, kuitillinen					
tietokoneella					
puhelimella					

Raha-asiat, Yksityistalouden opas

ISBN: 951-681-011-X

Toinen painos, sisältö päivitetty ja tarkistettu 2003 Kuluttajavirastossa yhteistyössä Marttaliiton, Marthaförbundetin ja Takuu-Säätiön kanssa.

Alkuperäinen käsikirjoitus: Sanna Helesuo (Takuu-Säätiö),
Teija Jerkku (Marttaliitto), Carina Lindholm (Marthaförbundet),
Maija Puomila (Kuluttajavirasto)

Graafinen suunnittelu: Savumerkki

Paino: F.G.Lönnberg, Helsinki, 2004

Opas ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 2000 Talousneuvonnan yhteistyöryhmän nimissä. Siihen kuuluivat
Finlands svenska Marthaförbund, Marttaliitto, Kirkkopalvelut,
Kuluttajatutkimuskeskus, Kuluttajavirasto,
Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuluttajaliitto ja Takuu-Säätiö.

Tämä opas on tarkoitettu omien
raha-asioiden suunnittelun avuksi.

Talouden suunnittelu ei lisää tuloja, mutta sen avulla voi saada rahat
riittämään paremmin ja selvitä erilaisista hankinnoista halvemmalla.

oletko tullut ajatelleeksi, että

- 500 euron kuukausiruokamenoissa
100 euron säästö tekee vuodessa 1200 euroa.
- 2 euron heräteostos kolme kertaa viikossa tekee
vuodessa 312 euroa.
- Perhepizza ostettuna maksaa 12 euroa ja itse tehtynä 3 euroa.
- videonauhurin pitäminen valmiustilassa
maksaa vuodessa 14 euroa.
- 1,58 %:n kuukausikorko tarkoittaa noin 19 %:n vuosikorkoa
- Jos valitsee 50 000 euron asuntolainassa
25 vuoden sijasta 30 vuoden maksuajan, on
kuukausilyhennys noin 24 euroa pienempi, mutta
korkokertymä koko laina-ajalta kasvaa noin 9 500 euroon.
- On halvempaa maksaa heti kuin myöhemmin;
36 euron puhelinelasku kasvoi 359 euroksi perinnän aikana.